

Regeringskansliet
Försvarsdepartementet
samt sändlista sid 8

Ert tjänsteställe, handläggare
EMF, Rickard Åström

Ert datum
2025-10-03

Er beteckning
Fö2024/01914

Vårt tjänsteställe, handläggare
FM Veterancentrum, Monica Larsson,
monica.larsson@mil.se

Vårt föregående datum

Vår föregående beteckning

Remissvar Promemorian En veterangård för vila och återhämtning (En bilaga)

Sammanfattning

Försvarsmakten avstyrker utredningens förslag om statsbidrag till organisationer som stöder veteranersoldater och deras anhöriga för att driva verksamhet på en veterangård för vila och återhämtning.

Försvarsmakten anser dock att detta förslag är genomförbart under följande förutsättningar,

1. ytterligare författningsändringar genomförs enligt förslag,
2. en fördjupad behovsanalys genomförs där bland annat målgruppen tillfrågas om behovet av en veterangård för vila och återhämtning,
3. en flerårig och detaljerad kostnadskalkyl görs för att säkerställa finansieringen och
4. uppdragsformuleringen i Försvarsmaktens regleringsbrev tydliggörs om avsikten är att styra bidraget till *en* veterangård för vila och återhämtning.

Försvarsmakten är positiv till att ideella krafter engagerar sig i veteranfrågan och att initiativ friställs från myndighetsstrukturer.

Försvarsmakten utvecklar nedan sina synpunkter enligt promemorians disposition.

(MLA)

Postadress
Försvarsmakten
107 85 Stockholm

Besöksadress
Lidingövägen 24

Telefon
08-788 75 00

Telefax
08-788 77 78

E-post, Internet
exp-hkv@mil.se
www.forsvarsmakten.se

2. Uppdrag

Försvarsmakten konstaterar att den korta utredningstiden inte möjliggjort en fördjupad behovsanalys eller kostnadskalkyl för både uppstart och full drift. Detta innebär att utredningens förslag riskerar att inte ha någon adekvat målgrupp eller att verksamheten från början är felfinansierad. Se avsnitt 8 och 10.6.

3. Insatsrelaterad stress m.m.

Promemorian hänvisar till Veteranutredningens slutbetänkande (SOU 2014:27) vad gäller kunskapsläget om insatsrelaterad stress. Sedan 2013 har Försvarsmakten systematiskt arbetat för att fylla de kunskapsgap som fanns runt påverkan på individen av att delta i internationella militära insatser. Kunskapsläget är idag väsentligen bättre.

Utredningen gav Försvarsmakten möjlighet att svara på vissa frågor under utredningstiden (se FM2024-28617:3, 2025-01-16, avsnitt 8.3.2) med en bilaga där det redogjordes för uppdaterat kunskapsläge om insatsrelaterad stress. Utredningen har trots det inte tagit hänsyn till det som Försvarsmakten fört fram i denna del. Försvarsmakten framhåller att det uppdaterade kunskapsläget bör ligga till grund för behovsbedömningen i det fortsatta beredningsarbetet.

4. Myndigheternas stöd till veteraner och anhöriga

Försvarsmakten välkomnar förslaget att andra utsändande myndigheters personal också skulle kunna omfattas av veteranverksamheten och även verksamheten vid en veterangård. Finansieringen för detta behöver dock utredas.

5. Veteran- och anhörigorganisationer

Den komplementära verksamhet som ideella samarbetsorganisationer idag utger är värdefull och uppskattad av utlandsveteranerna och deras anhöriga och bör värnas.

6. Erfarenheter från Norge

Det norska veterancentret bedrivs av den norska försvarsmakten. Vistelsen är som framgår helt kostnadsfri och veterancentret bekostar samtliga resor, både för anställda, tidigare anställda och anhöriga. Ett sådant upplägg i Sverige skulle behöva analyseras ur skatterättsliga aspekter. Även myndighetens uppdrag skulle behöva omfatta denna typ av verksamhet. Försvarsmakten delar därmed utredningens slutsatser om att en veterangård inte bör drivas i myndighetsform (jfr avsnitt 9.3.4 i utredningen).

7. Projektet Camp Valkyria – ett svenskt veteran- och anhörigcenter

Försvarsmakten delar slutsatserna om att projekt Camp Valkyria i dagsläget innehåller ett antal osäkerheter som måste tydliggöras för att vara ett reellt alternativ. Myndigheten vill också understryka behovet av en tydlig och realistisk kostnadsberäkning om alternativet skulle bli aktuellt framöver.

8. Behovs- och målgruppsanalys

Behovsanalys

Försvarsmakten anser att en fördjupad behovsanalys behöver genomföras. I denna behöver ett tydligt alternativ finnas beskrivet där det framgår vad veterangården ska erbjuda nyttjarna. Beslutad målgrupp bör tillfrågas om sin uppfattning och önskan om att nyttja verksamheten.

Som framförts under kapitel 3 ovan anser Försvarsmakten att den uppdaterade kunskapen om hur insatserna påverkat personalen bör ligga till grund för behovsanalysen. Försvarsmaktens sammanställning av kunskapsläget som insändes som svar på utredarens frågor bifogas även till detta remissvar. Se bilaga 1.

Målgruppsanalys

Utredningens förslag på målgrupp innebär ett högst begränsat kundunderlag om cirka 53 000 utlandsveteraner enligt den senaste kontrollen gentemot Skatteverket. Medelåldern för hela veterankollektivet är 60 år, med ett åldersspann från 19 till 102 år. Under 2025 har cirka 833 personer varit ute på internationella militära insatser. Försvarsmakten förordar en bredare målgrupp som inkluderar andra grupper än personal som går under lagen (2010:449) om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser.

Försvarsmakten ser ytterligare två möjliga målgrupper för verksamheten på en veterangård för vila och återhämtning.

1. Försvarsmaktens personal i övrigt

För att inte värdera eller gradera insatsformer bör alla som gjort insats nationellt eller internationellt vara välkomna till en veterangård för vila och återhämtning. Detta skulle kräva en annan finansiering än genom förordningen (2013:880) om statsbidrag till organisationer som stöder veteransoldater och deras anhöriga (veteranförordningen).

2. Andra utsändande myndigheters utlandsveteraner

För att definiera målgruppen enligt denna punkt behöver andra utsändande myndigheter definiera målgruppen och lämna en uppfattning i frågan.

Om en veterangård för vila och återhämtning ska inrättas behöver målgrupperna vara tydliga för att möjliggöra validering av vilka som har rätt att nyttja densamma.

Försvarsmakten besitter den enda existerande sammanställningen över vilka som är utlandsveteraner. En rutin skulle kunna skapas för att Försvarsmakten kunde stödja Veterangårdsorganisationen med validering över vilka som är utlandsveteraner eller inte. Registret kan inte delas med organisationen. Något register över utlandsveteraners anhöriga finns inte. Anhörigkollektivet bör vidare identifieras av utlandsveteranen själv och vara i linje med den definition som framkommer i prop 2009/10:160 s. 157-158.

9. Verksamhet till stöd för vila, rekreation och återhämtning för veteraner

9.2 Vilken verksamhet bör bedrivas till stöd för veteraners vila, rekreation och återhämtning?

Försvarsmakten delar utredningens förslag på verksamhetsinriktning men önskar tillföra ordet rekreation. Som tidigare anförts har en stor del av den målgrupp som nu föreslås få ta del av verksamheten varit ute på sina insatser för många år sedan. Behovet av vila och återhämtning är störst under och precis efter insatsen.

9.3 En veteran- och anhörigorganisation bör ansvara för verksamheten

Försvarsmakten välkomnar förslaget om att en ideell organisation ska driva veterangårdsverksamheten samt bestämma verksamhetsinriktning.

9.4 Verksamheten bör bedrivas i en befintlig anläggning

Det är ett bra förslag att verksamheten kan bedrivas genom att köpa gästnätter och verksamhet i befintliga anläggningar som drivs av annan aktör. Detta möjliggör också en ambulerande verksamhet som kan ske över landets yta och således komma närmare hela veterankollektivet.

9.5 Geografisk placering av veterangården

Försvarsmakten delar utredningens slutsatser om att veterangårdsverksamheten bör bedrivas med närhet till naturen, vilket ger goda förutsättningar för återhämtning. Däremot bör verksamheten bedrivas på ambulerande platser för att komma närmare hela veterankollektivet (se 9.4).

9.6 Finansiering av verksamheten

Utredningen har inte på ett tydligt sätt beskrivit varför den alternativa finansieringsformen via Kammarkollegiet inte är gångbar i detta fall. Alternativet bör utredas vidare då detta skulle möjliggöra att en aktör får en långsiktig finansiering för *en* veterangård.

Detta skulle också säkerställa att den existerande verksamheten som idag bedrivs av ideella samarbetsorganisationer som stöd till utlandsveteraner och deras anhöriga inte påverkas samt att processen att påverka högstnivån inte går via Försvarsmaktens budgetunderlag.

Finansieringen av verksamheten till en veterangård för vila och återhämtning bör inte tas från medel som idag är avsatta för *anslag 1:1 Förbandsverksamhet och beredskap* då detta påverkar annan verksamhet Försvarsmakten har i uppdrag att utföra som då riskerar att prioriteras ner. Nya medel bör tillföras. Vidare behöver uppdragets formulering i regleringsbrevet vara tydligt och om avsikten är att styra bidragen mot veterangårdsverksamheten förordar Försvarsmakten två underpunkter till anslagsposten enligt nedan:

1. Högst (xx xxx xxx) kronor får användas till statsbidrag till frivilliga veteransoldater- och anhörigorganisationer för verksamhet som stödjer Försvarsmakten personal före, under och efter tjänstgöring i internationella militära insatser samt anhöriga till sådan personal.
2. Högst (x xxx xxx) får användas till statsbidrag till en veterangård för vila och återhämtning.

I dagsläget kan Försvarsmakten endast utge årliga statsbidrag. För att möjliggöra fleråriga beslut behövs ett beställningsbemyndigande för anslagsposten.

9.7 Förtydligande i veteranförordningen

Försvarsmakten tillstyrker förslaget på förtydligande i veteranförordningen. Även ytterligare ändringar är nödvändiga.

Enligt 7 § 3 veteranförordningen ska en ansökan om organisationsbidrag och verksamhetsbidrag innehålla verksamhets- och förvaltningsberättelse, balans- och resultaträkning samt revisionsberättelse för närmast föregående räkenskapsår.

Bestämmelsen gör det inte möjligt för nystartade föreningar att ansöka om bidraget. Om avsikten är att en nystartad organisation ska kunna ansöka om statsbidrag krävs därför ett undantag från 7 § 3 veteranförordningen. Förslagsvis läggs ett andra stycke till 7 § som anger följande:

För en nystartad organisation behöver inte ansökan innehålla de underlag som anges i punkten 3.

Utöver nämnda författningsändring emotser Försvarsmakten uppdateringar av veteranförordningen med bestämmelser som motsvarar 6 och 7 § § i förordning (2024:1344) om statsbidrag till vissa organisationer som stöder värnpliktigas fritid och rekreation.

9.8 Hur mycket medel bör tillföras för verksamheten?

Utredaren uppger att verksamheten under 2026 ska starta i liten skala för att därefter växa. Försvarsmakten bedömer att en nystartad verksamhet kan komma att ha svårt att börja verka i den omfattning promemorian antar. Fortsatta kostnadsberäkningar bör göras även avseende hur mycket verksamheten kan komma att kosta när den är i full drift.

I kapitel 7 beskrivs projektet Camp Valkyria, som enligt nuvarande tidsplan ska stå färdig 2030. Även på utredningens sista sida (avsnitt 10.15) nämns projektet som en möjlig framtida organisatorisk lösning för en veterangård. Försvarsmakten vill understryka behovet av en realistisk och omfattande kostnadsberäkning behövs om detta skulle övervägas i framtiden.

9.9 Hur den föreslagna driftsformen och finansieringen förhåller sig till olika regelverk

Försvarsmakten instämmer i utredningens analys gällande veteranförordningens möjlighet till viss inriktning av den stödgivande verksamheten och till kontroll och uppföljning av densamma. Däremot finns det inga regler som kan styra att statsstödet enbart går till *en* veterangård. Regelverket ger utrymme för att lämna bidrag till olika aktörer som bedriver veterangårdar som uppfyller de villkor som kommer att anges i regleringsbrevet.

10. Konsekvensanalys

10.4.2 Kostnader och intäkter för staten

Försvarsmakten bedömer att arbetsbördan för myndigheten inte påverkas i någon avgörande omfattning av förslaget.

Försvarsmakten vill däremot understryka utmaningarna med att gasa och bromsa verksamheten under en högstanivå i regleringsbrevet.

10.5 Hur förslaget ska finansieras

Försvarsmakten föreslår att fortsatt utredning görs avseende möjligheten att finansiera verksamheten, som bör vara kontrakterad mot en utpekad leverantör, långsiktigt via kammarkollegiet. Detta för att en utförare ska kunna ges ett flerårigt uppdrag som innebär att en trygghet för både verksamhet och personal.

Om tillkommande kostnader, som anges som inledningsvis nio miljoner kronor, ska finansieras inom utgiftsområde 6, anslag 1:1, föreslår Försvarsmakten att dessa medel tillförs myndigheten och att budgetdialoger för framtida behov förs mellan aktör(er) och Regeringskansliet (Försvarsdepartementet).

10.11 Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Följande aspekter bör tillföras i detta sammanhang. Av Försvarsmaktens veteraner är den huvudsakliga andelen män. Behovsbilden och verksamheten som ska bedrivas på veterangården behöver anpassas till både kvinnor och män. Med en dominans av manliga veteraner finns det en risk att normer och aktiviteter inte möter kvinnors behov. Detta är särskilt viktigt eftersom anhöriga också är en målgrupp. Om aktiviteterna, tidpunkterna eller anläggningens kultur speglar traditionellt manliga preferenser kan kvinnor uppleva miljön som exkluderande. Även föräldraperspektivet kan behöva föras in för att inte riskera ojämlik tillgång till veterangården.

10.14 Angående tidpunkten för ikraftträdande och om det finns behov av speciella informationsinsatser

Efter att Försvarsmakten fått ett formellt uppdrag att utge statsbidrag för en veterangård krävs tre månaders handläggning för att hantera utlysning, ansökan, beredning, dialog och beslut. Detta förutsätter att aktören som söker uppfyller bestämmelserna i veteranförordningen.

10.15 Hur och när konsekvenserna av utredningens förslag kan utvärderas

Försvarsmakten anser att utvärderingen av verksamheten vid en veterangård bör ske först efter fem år.

I den slutliga beredningen av detta remissvar har deltagit FST GEN, chefscontroller Annika Söderström och fljfv Magnus Nybom, FST JUR försvarsjurist Elisabeth Hortobagyi, FM Veterancentrum HR-specialisterna Göran Bill och Annelie Björklund.

Detta remissvar har beslutats av chefen Försvarsstaben glt Carl-Johan Edström. I den slutliga handläggningen har sektionschef Annika Grahn FST JUR chef FM Veterancentrum Mats Fogelmark deltagit. Som föredragande har varit stf chef FM Veterancentrum Monica Larsson.

Chef Försvarsstaben

Monica Larsson

Handlingen är fastställd i Försvarsmaktens elektroniska dokument- och ärendehanteringssystem.

Sändlista

Regeringen, Försvarsdepartementet

Som orientering inom FM

FST JUR

FST HR

FST GEN

Som orientering utanför FM

Idrottsveteranerna

Invidzonen

Svenska Soldathemsförbundet

Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund

Sveriges Veteranförbund

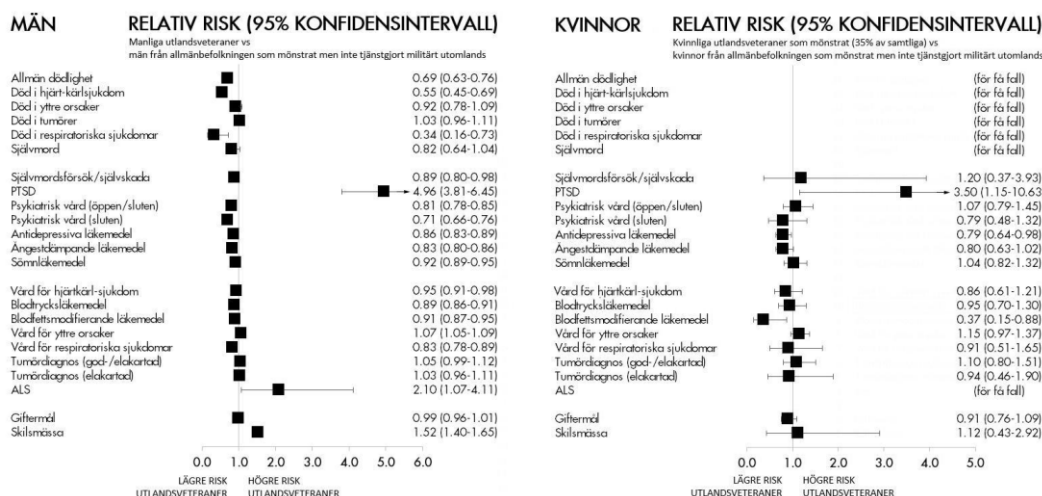

Kunskapsläget

Försvarmakten har sedan 2011 initierat en lång rad forskningsstudier för att öka kunskapen om utlandsveteranerna och deras anhöriga. Både kvantitativ och kvalitativ forskning har genomförts som uppdragsforskning där Försvarmakten formulerat frågan och forskargrupperna bestämt metod, genomfört forskningen och avrapporterat resultat.

Hälsoläget för utlandsveteranerna följs systematiskt genom årliga registerstudier. I dessa studier ingår utlandsveteraner från 1990 och framåt. Av resultaten framgår att utlandsveteranerna har generellt höga värden på mönstringsresultaten och att mortaliteten, även vad gäller självmord, är lägre än för kontroller matchade på ålder, fysisk och psykisk hälsa, samt resultat från psykologutvärdering och intelligenstag.

Bruket av antidepressiva läkemedel och sjukhusvård för mental ohälsa är också lägre. Däremot finns en förhöjd risk för ALS bland utlandsveteranerna liksom för en förhöjd risk att få en PTSD diagnos. Skilsmässofrekvensen är också högre bland utlandsveteraner än bland matchade kontroller ¹.

I syfte att fördjupa kunskapen om vissa grupper av utlandsveteraner har studier genomförts riktat mot de som varit på enskilda insatser samt de som tjänstgjort i frekvent roterade enheter. Dessa grupper finns med i de stora studierna ovan, men då de är förhållandevis få druknar resultaten i de stora förbandsinsatserna. De som deltagit på enskilda insatser har högre resultat vid mönstringen och lägre förekomst av ohälsa. Resultaten är i denna grupp generellt likande eller bättre än i hela kollektivet.

Frekvent roterande har liknande resultat som det stora kollektivet.

¹ Auxmilitary.se.

För dessa två grupper har även en intervju- och en enkätstudie genomförts^{2 3}. Detta i syfte att ge myndigheten fördjupad kunskap om samtliga skeden i insatscykeln i metodutvecklingssyfte. Liknande studier planeras för kvinnor i utlandstjänst samt för systemstödsresenärer.

Samtliga för veterankollektivet negativa resultat följs upp på ett eller annat sätt. Den höga skilsmässostatistiken har följts upp genom en stor kvalitativ studie innehållande en enkät och en intervjudel. Ytterligare en studie är genomförd där utlandsveteraner jämförs med annan Försvarsmaktsanställd personal som inte tjänstgjort på internationell militär insats. Syftet var att utröna om utfallet är kopplat till utlandstjänsten eller till yrkets karaktär. Det kan konstateras att den förhöjda skilsmässostatistiken drivs av utlandstjänsten⁴.

Bland andra studier som genomförts kan nämnas en där Försvarsmaktens hantering av utlandsveteraner ur ett historiskt perspektiv⁵ beskrivs och analyseras samt en studie som analyserar utlandsveteranernas egen syn på sin veteranidentitet⁶. Den senare syftar också till att befästa eller kullkasta de tre ledord Försvarsmakten tagit fram för utlandsveteranerna; stolt, respekterad och värdefull.

En omfattande studie har genomförts där fokus legat på anhöriga och på familjen. Den visar bl.a. på att fasen innan soldaten åker iväg är mest ansträngande och att anhöriga hanterar insatstiden på väldigt olika sätt. Den visar också på hur insatsen påverkar barn i olika åldrar⁷.

En studie har genomförts på arbetsmarknasutfall. Den visar att gruppen utlandsveteraner som studerats inte är marginaliserade på arbetsmarknaden utan tvärtom är väletablerade, har en god utbildningsnivå och en god inkomstnivå⁸.

Utöver forskningen har en rad opinionsundersökningar genomförts. Dessa har riktat sig både till utlandsveteranerna för att få deras uppfattning om veteranverksamhetens framdrivning och till allmänheten. Den senare gruppen har tillfrågats om deras uppfattning om utlandsveteranerna och syftar till att mäta kunskapen i samhället.

Från den totalundersökning⁹ som genomfördes 2022 för att utgöra ett inspel till framtagandet av underlag till Sveriges veteranstrategi kan man utläsa att:

² Försvarshögskolan

³ Totalförsvarets forskningsinstitut

⁴ Auxmilitary.se

⁵ Försvarshögskolan

⁶ Centrum för studie av militär och samhälle (CSMS)

⁷ Högskolan i Kristianstad

⁸ Umeå Universitet

⁹ Kantar Public

- 93 procent angav ett positivt helhetsomdöme om sin utlandstjänst och att de är stolta över sin insats.
- 61 procent av de utlandsveteraner som är under 56 år och har lämnat Försvarsmakten (ca 17.000) skulle vara intresserade av någon form av engagemang i myndigheten igen.
- 96 procent anser att tjänstgöringen gav dem värdefulla erfarenheter och 94 procent att det var personligt utvecklande. Bara 29 procent upplever att insatsen ses som en merit av civila arbetsgivare och bara 19 procent anser sig få tillräcklig uppmärksamhet från politiskt håll.
- 41 procent identifierar sig som utlandsveteraner.
- 7 procent angav att de varit i behov av stöd efter insatsen. 45 procent av dessa (N=1.363) angav att de inte fått det som de efterfrågat. Av fritextsvaren kunde utläsas att ca 200 efterfrågade något som låg inom myndighetens uppdrag.

Afghanistanveteranerna har följts upp genom en opinionsundersökning i samband med att talibanerna tog över makten i landet 2021¹⁰.

I samband med att Sverige lämnade insatsen i Mali 2023 genomfördes en opinionsundersökning riktad till alla som tjänstgjort där¹¹.

Resultaten från dessa två avviker inte i någon nämnvärd utsträckning från totalundersökningen.

Allmänhetens kunskap om utlandsveteranerna har öka de senare åren. Det störta klivet togs då Försvarsmakten övergick till att konsekvent tala om *utlandsveteraner* istället för *veteraner*.¹²

Samtliga forskningsstudier finns att läsa på Försvarsmaktens hemsida samt på respektive utförarens hemsida.

Opinionsundersökningarna finns även de på Försvarsmaktens hemsida samt även på utförarens.

¹⁰ Kantar Public

¹¹ Veriangroup

¹² Kantar Public/Veriangroup